

UVOD

Ako perspektive sociologije u Bosni i Hercegovini ovise o njenom mjestu u obrazovnom sustavu, na sveučilištu, i od empirijskih istraživanja, onda su perspektive sociologije vrlo slabašne. Zato ne iznenađuje da imamo tako malo istraživačkih studija o tome što se desilo i dešava s promjenama društvene svijesti među stanovništvom Bosne i Hercegovine u posljednjih dvadeset godina. A tu su, bar tako izgleda, promjene bile velike. Narodski rečeno: nevolja i pamet mijenja.

U poslijeratnoj Bosni i Hercegovini malo se ulaže u znanstveno-istraživački rad. Ako se i dobije nešto sredstava za neki projekt, to tek može “pokriti” mali dio troškova. A troškovi, osobito terenskog rada, su dosta veliki. U pravu je Bauman kad upozorava na to da su troškovi istraživanja skupi i da ih je, bez institucionalne pomoći, teško realizirati.¹ Zbog toga se mnogi istraživači, i kod nas i u regiji, odlučuju za istraživanje studentske populacije (S. Flere, D. Đorđević, Z. Kuburić, M. Blagojević², Braco Kovačević, ...). To znatno smanjuje troškove istraživanja: studenti se obično anketiraju, ili se s njima vode intervjui, na jednom mjestu (u salama za predavanje) i to obavljaju asistenti, ili neki drugi suradnici u nastavi. Zato smo se i mi, u nedostatku bilo kakvih financijskih sredstava, odlučili za istraživanje iste, studentske, populacije.

¹ “Istraživanje je skupo jer traži goleme građevine, skupu opremu i velike skupine visoko plaćenih stručnjaka. Tako znanost ovisi o stalnom priljevu novca i nenovčanih resursa koji mogu ponuditi i jamčiti samo podjednako velike institucije ...” (Zygmunt Bauman, *Modernost i holokaust*. TIMpress. Zagreb, 2017: 152-153).

² Istraživanje tijekom svibnja 2013. godine “na reprezentativnom uzorku studentske populacije u Srbiji sproveo Centar za religijske studije Instituta za filozofiju i društvenu teoriju iz Beograda u partnerstvu sa Konrad Adenauer fondacijom iz Beograda i Centrom za evropske studije iz Brisela. Anketno istraživanje je obuhvatilo 1.058 studenata sa svih državnih i jednog broja privatnih univerziteta ... sedamdesetih i osamdesetih godina pokazuju da su bili religiozni u intervalu od 3 do 11 odsto ispitanika u uzorku” Danas se radi o desekularizaciji društva. “konfesionalno se danas opredeljuje 86 odsto ispitanih studenata, od toga 79 odsto u terminu pravoslavne konfesije; religioznu samoidentifikaciju iskazuje oko 69 procenata ispitivanih studenata, i to premoćnom većinom kao vernici tradicionalnih konfesija, a samo dva odsto u terminu religioznosti u duhu savremenih religijskih pravaca i 11 odsto bez konfesije... kršteno je 80 odsto ispitanih, veće verske praznike redovito slavi njih 77 odsto ... na liturgiju redovno odlazi devet odsto studenata i još 36 odsto ponekad, pričešćuje se redovno 11 odsto i još 37 odsto ponekad, posti redovno pred veće crkvene praznike 26, a ponekad 38 odsto, redovno se ispoveda šest, ponekad 16 odsto ispitanih, dok 32 procenta bar jednom mesečno pređe prag svoje crkve.” (Mirko Blagojević, *Studenti – od ateista do vernika*, v. “Politika”, 6. 9. 2013:22)

Slijedili smo istraživačko pravilo da u istraživački tim, pored nositelja projekta Ivana Cvitkovića (sociolog religije), Mirka Pejanovića (politolog) i Dine Abazovića (sociolog religije), uvrstimo i jednog mlađeg istraživača. Opređijelili smo se za Belindu Milanović, magistricu psihologije, kao asistenticu na projektu. Pokazala je izvanrednu profesionalnost u koordinaciji poslova na projektu, organizaciji terenskog rada, unosu i obradi podataka iz upitnika.

Veliku zahvalnost dugujemo članovima Odbora za sociološke nauke pri Odjeljenju društvenih nauka ANUBiH koji su preuzeli na sebe realizaciju anketiranja među studentima na univerzitetima/sveučilištima u Bosni i Hercegovini. Zahvaljujući njima, realizirali smo istraživanje bez ikakve financijske podrške.

Nisu samo financijske nedaće pratile realizaciju projekta. Iz opravdanih razloga kasnila je obrada podataka, a nakon toga smo mjesecima čekali na prilog Dine Abazovića koji je na kraju odustao od rada na projektu.³

Zahvaljujemo Zilki Spahić Šiljak (religiologinja i sociologinja) što se ljubazno odazvala našoj molbi da napravi analizu i interpretaciju podataka o stavovima studenata muslimana prema pitanjima iz upitnika.

Svi stavovi iznijeti u prilogima koji slijede su stavovi samih autora/ica.

Urednik

³ Dana 11. 9. 2020 poslao je poruku: "... obavještavam vas da na žalost, zbog zdravstvenih problema i drugih propratnih okolnosti, neću biti u prilici dostaviti prilog u traženom roku. Iskreno mi je žao što prekidam suradnju ... Možete smatrati da sam samoinicijativno odustao od projekta."